

Abisõnad kohaliku elu kirjeldamiseks

Enesetutvustus lühidalt: pearaamatukoguhoidja, asendusbibliograaf (suviti bibliografeerib Koitu).

Pealkirja selgitus: Pealkiri on kiiksuga, sest siis kui Tamara pealkirja küsis, ei suutnud midagi tõsist välja mõelda ja seetõttu saigi selline pealkiri. Kui nüüd asi ausalt ära seletada, siis on igapäevatoos selgunud ja oleme ka oma aruteludes Sirje Nilbega jõudnud järeldusele, et **artiklite kirjeldamiseks** on **Eesti märksõnastikus** pisut sõnu puudu. See tõdemus ongi tänase väikese sõnavõtu aluseks. Muidugi on kõik see, mis me siin oma kolleegidega Põlvast välja pakume, arutelu aines, ükski sõna minu jutust ei hüppa kohe märksõnastikku, seda enam et mõnda vajalikku sõna ei suudagi kohe leida. Et te mitte asjast valesi aru ei saa, siis ei taha ma mitte mingil juhul visata kive EMS-i koostajate kapsaaeda, sest tehtud töö on hiiglaslik ja vajalikke sõnu tuleb pidevalt juurde. Eriti väärib asjalike nõuannete eest kiitust **Sirje Nilbe**. Enne kui konkreetsete sõnade juurde minna, lühidalt sellest, mismoodi Põlvas asi käib.

Kodulooandmebaas on üks osa **elektronkataloogist URRAM**. (Artikleid bibliografeeritakse arvutisse juba 1998. aastast, algul muidugi Kirjastosse). Eraldi koduloolise andmebaasi soetamist on küll kaalutud, aga pole siiski peetud otstarbekaks eelkõige rahalistel kaalutlustel. Tööl on bibliograaf nagu maakonnaraamatukogudes ikka. Külaraamatukogudes URRAM-isse ei bibliografeerita, küll aga bibliografeerib üks Räpina raamatukoguhoidjatest arvutisse Räpina Rahvalehte. Märksõnu panevad eelkõige otsesed bibliografeerijad, aga ka lugemissaali raamatukoguhoidja, üks lasteosakonna raamatukoguhoidjatest ja siinkõneleja. Toimetab ka kaks „järelevalvajat“ - lugemissaali raamatukoguhoidja ja siinkõneleja, kes kirjeid oma kompetensi piires parandavad ja ka märksõnade osas täiendavad, nagu eelpool juba öeldud sai. Lisaks artiklitele märksõnastatakse ka **teavikud**, kui need vajavad koduloolisest seisukohast avamist (raamatud, heliplaadid, CD-Romid jms.). Märksõnastamisel on lähtutud üldiselt EMS-sist, kui seal vajalikku sõna pole, on see pandud **lisamärksõna väljale** (691). Ja nüüd märksõnade juurde. Vajalikke märksõnu olen püüdnud kuidagi rühmitada, ehk pisut vägivaldseltki.

Esimene valdkond Aeg ja inimesed. Siin on üks sõna, mis ei meeldi sugugi. VANURID. Oleme Sirjega arutanud, et märksõnastiku loomise ajal kasutati seda sõna palju. ÕS annab vasteks vanake, vanainimene. Pakuksime asemele EAKAD (ÕS-s ka olemas). Eesti andragoogid on soovitanud kasutada SEENIORID, aga sellel vist on tulnud juurde äriplane maik (pangad ja telefonifirmad kasutavad). Võtame vastandsõna: kolleeg soovitas panna LASTEAIALAPSED, see mõiste ei kattu sõnaga kolleelikud. Aga läheme edasi. Siis veel üks sõna: PERSONAALIA. Mõned ajaga seotud märksõnad: AASTAPÄEVAD, on küll tähtpäevad ja tähtpäevade kalendrid ajalehtedes, aga ehk oleks seda sõna siiski vaja. JUUBELID (ainult juubeliaastast ei piisa), AASTAVAHETUS, on küll jõulud, aga aastavahetus eristub jõuluajast. Veel TEEMA-AASTAD. Ajaga seonduv on memuaaride temaatika. Kui me vaatame viiteid, siis selgub, et see on puhas kirjandustermin, aga kasutada tuleb seda laiemalt. Väike mälestuskatke ajalehes pole memuaarid, tee mis tahad. Me ei ütle ju, et tuli üks memuaar meelde. Ikkagi MÄLESTUSED või MEENUTUSED (ÕS-is on täiesti olemas).

Teine valdkond: Isetegevus ja kohaliku elu edendamine.

Väike märkus: sõna isetegevus puhul on viited EMS-si natuke vähesed (karaoke, tantsurühmad ja harrastusteatrid). Sõnaga isetegevus konkreetselt haakub ISETEGEVUSÜLEVAATUSED, ŽANRIPÄEVAD. Väga vaja on sõna NÄITERINGID (harrastusteatrid ja kooliteatrid on väga head küll, aga otsingus nad ilmselt eriti populaarsed ei ole). Rahvatantsuga ainsuses on probleeme, millegipärast ei võetud kasutusele, põhjendus

oli küll arukas, aga ma ei mäleta, ja on rahvatantsud. Kas ei võiks vähemalt kaaluda sõna RAHVATANTSURÜHMAD? Mina muidugi hindan jäärpäiselt sõna RAHVATANTS kui tegevusala. Tantsust veel: TANTSUFESTIVALID. Meilt on pakutud ka LASTERINGID. Väga oluline on käsitöö. Peaksid olema KÄSITÖÖRINGID, KÄSITÖÖPÄEVAD. Siia juurde võiks pakkuda ka PEREPÄEVAD. Sõna võistlused hõlmab ka sõna KONKURSID, aga kas sisuliselt ikka hõlmab. Arusaadav, konkursid on EMS-is juriidilise tähendusega sõna, aga kas võiks olla näiteks KONKURSID (võistl.). Sõna deklameerimine, minu meelest ei kasutata, olen olnud aastaid ühe laste etluskonkursi žüriis ja ei ole me kordagi seda sõna kasutanud. Vaagisin ma nii ja naa ja ETLEMINE (ÕS-is pole muidugi kumbagi sõna). KIRIKUKONTSERDID võiks olla, seda enam, et see kirikute organisatsioonideks ja hooneteks jagamine käib vahel päris üle jõu. Siia sobivad veel LUMELINNAD, JÄÄSKULPTUURID, LUMESKULPTUURID. Jätame jääpurikad välja, kuigi pole vist asja, millest sel talvel oleks rohkem kõneldud. Külaelu puhul veel mõned sõnad: KÜLAPÄEVAD (on küll kodukandipäevad, aga võiks olla natuke kitsam termin ka), KÜLALIHKUMINE, KÜLASELTSID. Natuke teisest ooperist: AIANDID. Kuna meie elu on muutunud projektipõhiseks. Siis tahaks ka sellist märksõna, mis üheselt ütleb välja, millegi on tegemist: PROJEKTID (taotl.) või TAOTLUSED või TAOTLEMINE. Tegevuskavad ei ole vist küll kõige parem sõna. Koostöö on väga oluline, hea et on märksõna piiriülene koostöö, aga kolleeg on välja pakkunud SÕPRUSSIDEMED piirkondade vaheliste suhete tähistamiseks. Kindlasti peaks tegema SÕPRUSVALLAD, sest sõpruslinnad on olemas, miks siis vallad on kehvemad. Kui valdadest rääkida, siis pole sellist ilusat eestikeelset sõna nagu VALLAVANEMAD. Aga ka pahupool: UMBUSALDUS puudub. Veel võiks olla POLITSEIOPERATSIOONID või POLITSEIREIDID (narkoreide on päris palju). Jälle hea juurde tagasi. Tegevust toimub väga palju ja üsna palju ka inimese selle eest tunnustatakse. Tuleb välja, et seda saab teha ainult poliitiliselt – tunnustamine (pol.). Nüüd on mitu varianti: kas võtta sulud maha TUNNUSTAMINE või TUNNUSTUS. Pakutud on veel terve hulk sõnu: AUHINNAD, AASTAPREEMIAD, TÄNUKIRJAD, AUKIRJAD. Neid on ehk liiga palju, mõtisklemise aineks aga küll. Tänamine kuulub ka elu juurde. Palju on kohalikes lehtedes tänuavaldusi, küll tänatakse arste, küll ilusate kultuurisündmuste korraldajaid jne. Õiget sõna aga ei ole. Tänulikkus on küll olemas, aga see tundub olevat religioosse kallakuga. Kas lihtsalt TÄNU või TÄNUAVALDUSED.

Kolmas valdkond sport. Võiksid olla näiteks RANNAKÄSIPALL, SAALIJALGPALL, saalihoki ja tänavakorvpall on juba olemas. Siis veel KARIKAVÕISTLUSED, mida peetakse üsna palju. Nüüd on kaks sõna, millega kuidagi ei saa hakkama: esimene on **jooksud**, mis viitaks nagu mingile jooksuüritusele, aga mitte jooksmisele kui tegevusalale. Aga ei oska pakkuda. JOOKSMINE (spordiala) vist ei sobi, õnneks on olemas tervisejooks ja vist ka jooksjad. Siis need, keda nimetatakse **võõrleegionärideks**. Need on külalismängijad. Kas VÕÕRMÄNGIJAD või VÄLISMÄNGIJAD? Võta kinni. Siia juurde poogiksin ka VEEKESKUSED. On antud viide küll, et tervisekeskused, aga see on liiga lai, inimesed ei otsi selle järgi.

Neljas valdkond. Teed, transport, liiklus, kommunaalia. Kõigepealt on üsna raske olukord teedega puuduva sellised sõnad nagu TEEDEHOOLDUS, TEEDEREMONT, TEETÖÖD (viimane kõlab nagu natuke nii, et ära ole laisk). Transpordi puhul: BUSSIFIRMAD, RONGIILIKLUS (kindlasti otsitavam kui olemasolev ja laiem raudteetransport. Veel PIIRIJAMAD, PIIRIPUNKTID. Siis on päris hea sõna SOOJAMAJANDUS, mis võtab veemajanduse eeskujul kokku kõik kütmisega seotud probleemid. Siis on siin valdkonnas juhtub pahandusi: näiteks UPUTUSED. Sõna veeuputused kasutada ei saa, sest see on ainult religioosse tähendusega.

Viies valdkond geograafia. Vaja on märksõnu ka endisaegsete haldusjaotuste põhjal, näiteks: PÕLVA RAJON, RÄPINA RAJON, OTEPÄÄ RAJON ja ka veel varasemaid, näiteks ALEKSANDRI VALD, RASINA VALD, KOIOLA VALD jne. **Kuues valdkond ehk lihtsalt veel mõni näide.** Vahel ei saa aru, millisel juhul on tarvilisel võõrkeelne ja millisel juhul eestikeelne sõna: näiteks on naistearstid ja pediatrid. Viimase asemel soovitaks küll LASTEARSTID. Folkloristika ja rahvaluuleteadlased? Ega pedagogikata saa: miks on muusikapedagoogid, mitte MUUSIKAÕPETAJAD? Ilmselt sellest, et on ilus võimas sõna muusikapedagoogika? Lõpuks aeg tahaks juhtida tähelepanu meie laste tublidusele ja sellega seoses soovitus võtta kasutusel märksõnad ÕPILASFIRMAD ja ÕPILASMALEV. Diskussioon on avatud.

Külli Ots